

MARKTPROGRAMMA VERDUURZAMING DIERLIJKE PRODUCTEN

Wie het ziet, heeft de toekomst.

KetenKennisDialogo CSRD en het belang van robuuste LCA's

Den Haag, 26 juni 2024

In de KetenKennisDialogo van 26 juni deelden sprekers en ongeveer 60 aanwezigen uit verschillende sectoren hun ideeën over het reduceren van de impact op natuur en milieu in dierlijke ketens. De Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) van de EU is een belangrijke aanjager om breed in actie te komen en daarvoor zijn goede meetmethoden, zoals Life Cycle Analyses (LCA's) onontbeerlijk. Over de stand van zaken rond CSRD en LCA's gingen we in gesprek.

Eva Eijkelenboom van VNO-NCW besprak de verplichtingen van CSRD, Leontien Hasselman-Plugge van ImpactBuying ging in op de aanpak en data in de praktijk, Tjitske Bolt van de Nederlandse Zuivel Organisatie (NZO) deelde de ervaringen met LCA's in de internationale markt en Pim Mostert van Wageningen UR ging in op de LCA-methodiek voor dierlijke producten en de aannames en keuzes die daarbij een rol spelen.

Belangrijkste conclusies

CSRD zet een beweging in gang en zal praktisch alle bedrijven verplichten om te gaan rapporteren over hun impact op het milieu en de natuur.

CSRD is nog vrij open geformuleerd over hoe een bedrijf moet rapporteren. Wel moet de rapportage transparant en controleerbaar zijn en betrekking hebben op de aspecten waar het bedrijf de meeste impact heeft.

Het gebruik van LCA-methoden wint aan belang door de CSRD, omdat de focus van de milieu-impact gelegd wordt op de hele keten, dus ook op herkomst en productiewijze van alle ingekochte grondstoffen en op de afzetkanalen. Maar er is geen verplichting in de CSRD om LCA-methoden te gebruiken. Het is een hulpmiddel en een keuze van een bedrijf zelf.

LCA-methoden zijn nog volop in ontwikkeling en zeker niet zomaar bruikbaar. Ze zijn afhankelijk van definities en keuzes. Zoals welke systeemgrenzen gehanteerd worden, de beschikbaarheid en kwaliteit van data (van de eigen keten of inschattingen en zijn deze voldoende geborgd) en van afwegingen zoals het verdelen van de impact over meerdere ontstane producten na een verwerkingsproces. Het combineren van meerdere milieu-issues (broeikasgasemissies, landgebruik, vermesting, etc.) naar één uitkomst is ook een uitdaging.

MARKTPROGRAMMA VERDUURZAMING DIERLIJKE PRODUCTEN

Wie het ziet, heeft de toekomst.

Nederlandse dierlijke sectoren zijn actief in de EU met het ontwikkelen en benutten van LCA-methoden. Wageningen UR presenteerde de stand van zaken rond het gebruik van LCA in de verschillende dierlijke sectoren, illustreerde de verschillen in keuzes en afwegingen in elke sector en meldde dat je niet zomaar de verschillende LCA-methoden kunt combineren voor een samengesteld product. En ook dat diervoeder veruit de grootste impact heeft wat belasting van milieu en natuur betreft, gezien vanuit de hele voedselketen, van grond tot mond.

Administratieve lasten

Naast CSRD zijn en komen er steeds meer wensen en verplichtingen om te rapporteren over de duurzaamheidsimpact voor bedrijven. Niet alleen vanuit overheden, maar ook vanuit financiële instellingen, grotere internationaal opererende bedrijven en NGO's. De administratieve lasten en kosten voor deze rapportages nemen fors toe en ook daarom al ontstond de oproep om te komen tot goede en transparante standaarden en een eerlijk internationaal speelveld. Immers, de vraag ligt op tafel wie deze kosten voor zijn rekening neemt?

Het belang van standaarden, goede data, transparantie in methoden (LCA), alles vanuit een internationale (minimaal EU) context kwam vaak aan de orde. Er is breed draagvlak om de doorontwikkeling in te zetten en te komen tot internationaal gedragen methoden die ook werkelijk bijdragen aan het reduceren van de negatieve impact op natuur en milieu. Benadrukt werd dat deze in balans moeten zijn met andere duurzaamheidsissues, zoals dierenwelzijn, en ook toepasbaar voor marktconcepten als biologisch die gebaseerd zijn op eigen data. Hiervoor is samenwerking en actieve afstemming binnen ketens en tussen sectoren van groot belang met meer, specifiekere en betere data vanuit internationale voedselketens.

Claims

Aandacht was er voor het betrachten van zorgvuldigheid bij het inzetten van claims, ambities of eisen vanuit overheden, of richting leveranciers door retail en merken. De huidige kennis, verschillen in beschikbare data en in uitwerkingen van LCA's voor elke productgroep maken dat deze eigenlijk nog niet geschikt zijn voor absolute communicatie rond consumentproducten of gerealiseerde reducties. Met elk nieuw inzicht, nieuwe data of andere afweging zal de uitkomst veranderen met daarbij steeds de vraag of er werkelijk overall gezien over de productgroepen heen een prestatie is geleverd of dat het enkel een verschuiving, afwenteling betreft (waterbedeffecten). Ook werd benadrukt dat de CSRD wel een beweging in gang zet.

MARKTPROGRAMMA VERDUURZAMING DIERLIJKE PRODUCTEN

Wie het ziet, heeft de toekomst.

Regiegroep LCA Dierlijke Producten

Alle [partners](#) van het Marktprogramma VDP hebben besloten om actief te gaan samenwerken in de [Regiegroep LCA Dierlijke Producten](#), samen met het ministerie van LVVN en Wageningen UR. Vanuit deze Regiegroep zal contact worden gelegd met relevante ministeries die betrokken zijn bij het klimaatvraagstuk. De regiegroep beoogt het overzicht te behouden voor de dierlijke ketens en hulp te bieden om de gebruikte methoden toepasbaar te maken voor markt en maatschappij.

MEER LEZEN, de presentaties:

Op [de website van het Marktprogramma](#) vindt u de presentaties van de sprekers in deze KetenKennisDialog. Het vervolg van de ontwikkelingen rond LCA's in dierlijke producten en meer nieuws vanuit het Marktprogramma is te lezen in [de nieuwsbrief van het Marktprogramma](#) en via [LinkedIn](#). Op de website kunt u zich aanmelden voor de nieuwsbrief.

De CSRD verplicht bedrijven controleerbaar te rapporteren over duurzaam en maatschappelijk verantwoord ondernemen. Maar hoe doe je dat en aan de hand van welke standaarden? LCA's vervullen hierin een belangrijke rol. De aandacht gaat vooral uit naar CO₂-footprint, maar hoe zit het met andere duurzaamheidsindicatoren als biodiversiteit en dierenwelzijn? En hoe robuust zijn de huidige LCA-methoden om in het kader van CSRD of andere markt- en overheidseisen te rapporteren? Hoe geschikt zijn de huidige methoden om prestaties van verschillende producten te vergelijken? En wat is de Europese context van wat we in Nederland doen?

Dagvoorzitter Marijn Frank heette de aanwezigen welkom en legde uit dat integrale verduurzaming in dierlijke ketens, met aandacht voor klimaat en natuur, prioriteit heeft in het Marktprogramma. In het Marktprogramma Verduurzaming Dierlijke Producten (VDP) werken alle ketens hierin samen.

Maurits Steverink, ketenmanager van het Marktprogramma, meldde dat alle partners van het Marktprogramma topprioriteit geven aan het reduceren van de milieu-impact, rekening houdend met dierenwelzijn en andere issues. Hij is blij met de inspanningen van alle schakels in de hele keten. "Vandaag bespreken we de stand van zaken om te komen tot een robuust en werkbaar systeem en daarvoor moeten we gezamenlijk aan de slag; gezien de hoge opkomst bij deze KetenKennisDialog staan alle partijen hiervoor open", stelt Maurits Steverink vast.

MARKTPROGRAMMA VERDUURZAMING DIERLIJKE PRODUCTEN

Wie het ziet, heeft de toekomst.

Samenwerking is de sleutel

Samenwerking in de agro-food-keten is cruciaal: Een gestandaardiseerde vastlegging van de status quo, de doelen en de voortgang in uniforme data maakt het gemakkelijker om informatie te delen tussen ketenpartners. Daar kunnen de verschillende schakels in de agro-food-keten nu al mee aan de slag. Om de inzet van ketens, bedrijfsleven, branches en overheden te ondersteunen is binnen het Marktprogramma VDP een [Regiegroep LCA Dierlijke Producten](#) ingezet om de samenwerking te versterken en om de internationale ontwikkeling te versnellen. De KetenKennisDialogen maken deel uit van het Marktprogramma VDP.

1) CSRD verplichtingen door Eva Eijkelenboom

Eva Eijkelenboom van VNO-NCW vertelt dat bedrijven bij de implementatie van de CSRD in hun jaarverslag ook informatie moeten delen over de duurzaamheid van de onderneming. De basis voor de CSRD ligt in het Parijs Akkoord, de 17 Duurzame Ontwikkelingsdoelen (UN Sustainable Development Goals), de European Sustainability Goals (ESG) en de Europese Green Deal. In de komende jaren worden voor elke sector standaarden ontwikkeld als uitwerking van de algemene rapportage-eisen.

Doel van de CSRD is dat bedrijven uniform rapporteren over hun verduurzamingsinspanningen. Dat maakt het mogelijk om in breed verband de vinger aan de pols te houden voor wat betreft de voortgang in de richting van de gestelde ESG's.

Voor individuele bedrijven betekent dit dat zij niet alleen moeten rapporteren over hun eigen onderneming (scope 1), maar ook de verduurzaming van hun toeleveranciers en afnemers (scope 2 en scope 3) in kaart moeten brengen. In eerste instantie geldt de CSRD-verplichting alleen voor grote bedrijven, maar ook het MKB krijgt ermee te maken, als zij leverancier of afnemer zijn. "De hele agro-food-keten krijgt dus te maken met de CSRD", legt Eva Eijkelenboom uit. Duurzaamheid is een breed begrip: Het gaat om uitstoot van broeikasgassen, biodiversiteit, bescherming van ecosystemen, gebruik van grond, (zoet) water en andere hulpbronnen, arbeidsomstandigheden, leefbaarheid in gemeenschappen, gedrag van consumenten, maar ook om economische duurzaamheid. De manier van rapporteren volgens de CSRD-eisen varieert dan ook: sommige aspecten kunnen kwantitatief worden weergegeven, andere in meer verhalende vorm.

Veel aspecten van de CSRD moeten nog uitgewerkt worden: duurzaamheidsrapportage is nieuw en omvangrijk en er zijn nog geen voorbeelden of standaarden beschikbaar voor de rapportage. Niet alle duurzaamheidsaspecten zijn relevant voor elke onderneming; bedrijven bepalen zelf wat ze in hun jaarverslag opnemen en hoe ze dat doen, maar de rapportage moet wel gaan over

MARKTPROGRAMMA VERDUURZAMING DIERLIJKE PRODUCTEN

Wie het ziet, heeft de toekomst.

daar waar de meeste duurzaamheidsimpact zit en een getrouwe weergave zijn. Op de vraag hoe gehandhaafd wordt, stelt Eva Eijkelenboom dat de rapportage openbaar is en gedeeld zal worden met de markt, de consument en de pers. Zij verwacht dan ook dat controlerend zal worden opgetreden door de samenleving, naast mogelijk in de toekomst controle door de Autoriteit Financiële Markten (AFM) voor het financiële deel en de Autoriteit Consument en Markt (ACM). De CSRD-jaarverslagen van ondernemingen worden in Nederland getoetst door de bedrijfsaccountant.

Eva Eijkelenboom benadrukt dat ketenpartijen al wel aan de slag kunnen met het stroomlijnen van hun verduurzamingsregistratie. Monitoren van de uitgangssituatie, doelen formuleren in een bedrijfsverduurzamingsplan en gegevens bijhouden over de voortgang. Als ketenpartners samenwerken en afspraken maken over een gestandaardiseerde, uniforme manier om data bij te houden, dan wordt het eenvoudiger om informatie te delen tussen de schakels in de keten, benadrukt Eva Eijkelenboom.

2) Keuzes in LCA-berekeningen door Pim Mostert

En dit vormt meteen het bruggetje naar de presentatie van Pim Mostert. Wat kunnen LCA's voor die standaardisering betekenen? In een LCA wordt de ecologische voetafdruk van een product bepaald, van oorsprong tot en met de consumptie. De Europese Commissie wil komen tot een uniforme voetafdrukberekening met vergelijkbare resultaten voor alle voedingsproducten. Daartoe heeft de Europese Commissie de Product Environmental Footprint (PEF) geïnitieerd voor alle producten op de EU-markt (ook van buiten de EU), met een score op 16 indicatoren en een totaalscore. Voor de agro-food-keten zijn tot nu toe zeven PEF 'category rules' (PEFCR) uitgewerkt, waaronder zuivel en diervoeders.

Het doel van een LCA is informeren, monitoren en mitigeren van de impact, maar de ecologische voetafdruk kan ook worden ingezet in de marketing, vertelt Pim Mostert van Wageningen UR. De impact van producten voor wat betreft de uitstoot van broeikasgassen is al vrij goed in kaart gebracht, in de vorm van CO₂-equivalenten. "We moeten ons wel realiseren dat er in een LCA veel keuzes en aannames worden gedaan", waarschuwt Pim Mostert. Het gaat daarbij om de systeemgrenzen, rekenmethodes, gebruikte data, functionele eenheden en allocatiemethodes. In een LCA worden emissies uitgedrukt in CO₂-eq per kg product, maar in de volledige productieketen is sprake van splitsing van het voortraject.

Pim Mostert laat zien dat het nogal wat uitmaakt hoe je de CFP uit het voortraject verdeelt over de vervolgschakels. Massa-allocatie, economische allocatie of allocatie volgens energie- of eiwitinhoud levert verschillende carbon footprints

MARKTPROGRAMMA VERDUURZAMING DIERLIJKE PRODUCTEN

Wie het ziet, heeft de toekomst.

(CFP's) op voor het eindproduct (melk, ei, vlees) voor de consument. Voor een gelijk speelveld zijn dus spelregels nodig, zodat iedereen dezelfde uitgangspunten hanteert. Pim Mostert pleit dan ook voor EU-brede richtlijnen, met transparante communicatie over de gemaakte keuzes. Lidstaten kunnen waar nodig nationale richtlijnen opstellen voor verschillende sectoren. In Nederland wordt de LCA-methode conform de PEFCR al toegepast voor zuivel en diervoeders. Andere sectoren werken nog aan richtlijnen. Voor vlees en eieren is er nog geen PEFCR vastgesteld. In Nederland zijn de sectoren proactief. De varkensvleessector komt binnenkort een CFP-guideline. In andere sectoren (rundvlees, pluimveevlees en eieren, schapenvlees en wol en geitenzuivel) zijn verkenningen gaande.

Pim Mostert wijst er nog op dat de allocatiemethode voor de totale broeikasgasemissie van het voedselsysteem niet uitmaakt, omdat de CFP altijd ergens aan wordt toegerekend. Het is de vraag op welk niveau we voedsel willen verduurzamen: op bedrijfsniveau, op nationaal niveau, op continentniveau (Europa heeft de ambitie om het eerste klimaatneutrale continent te worden) of op wereldschaal. Verduurzaming van één sector of keten kan negatieve consequenties hebben voor anderen en dan verschuif je het probleem alleen maar en draag je niet bij aan verduurzaming van het hele systeem. Ook benadrukt Pim Mostert dat de PEF zestien impactcategorieën onderscheidt, CO₂ is er daar één van maar standaarden voor de andere indicatoren zijn ook nodig.

Emissies verlagen met een LCA

Ketenpartijen kunnen hun CO₂-uitstoot verlagen met behulp van een LCA, legt Pim Mostert uit. Als in een vleeskuikenvoer Zuid-Amerikaanse soja wordt vervangen door Noord-Amerikaanse soja, dan leidt dat tot een fors lagere CFP per kg levend gewicht en dus per kg pluimveevlees. Het blijft de vraag wat dat betekent voor de circulariteit van het hele systeem, voor andere milieu-indicatoren, voor het dierwelzijn en voor de economische situatie van het pluimveebedrijf.

Ondanks alle haken en ogen die kleven aan de LCA-methodiek kan Pim Mostert wel wat aanbevelingen doen waarmee bedrijven hun broeikasgasemissies kunnen terugdringen: Verminder het gebruik van fossiele energie, reduceer emissies die gepaard gaan met teelt van voedergewassen en productie van mengvoer, verdiep je in alternatieve voedingrediënten en additieven die emissies reduceren en pas het mestmanagement aan (dagontmesting en mestvergisting).

Al met al constateert Pim Mostert dat de Nederlandse sectoren al goed op weg zijn met het monitoren van duurzaamheidsaspecten en de ontwikkeling van LCA's.

MARKTPROGRAMMA VERDUURZAMING DIERLIJKE PRODUCTEN

Wie het ziet, heeft de toekomst.

3) Maak klimaatimpact inzichtelijk door Leontien Hasselman-Plugge

Leontien Hasselman-Plugge van ImpactBuying vertelde hoe haar bedrijf samenwerkt met retailers en ketenpartners om klimaatimpact inzichtelijk te krijgen. Up-to-date, betrouwbare en complete data vormen daarvoor de basis. Ten behoeve van de scope 3 impact vraagt de retail informatie op bij haar toeleveranciers. Er zijn retailers die de consument willen ondersteunen bij het maken van bewuste keuzes en daarvoor de uitstoot van broeikasgassen, uitgedrukt in CO₂-eq per kg, vermelden op producten in de supermarkt. Dit is geen eenvoudige opgave, benadrukt Leontien Hasselman-Plugge: “Voor eenvoudige levensmiddelen, zoals melk, vlees of eieren, is het nog wel te doen, maar voor samengestelde producten, zoals kant-en-klaar-maaltijden of pizza’s, is het een enorme uitdaging.”

Het is niet haalbaar of betaalbaar om voor elk van de 22.000 producten in de supermarkt een individuele LCA te maken, maar kennis over de mondiale voedselketen maakt het wel mogelijk om betrouwbare schattingen te maken op basis van generieke data uit verschillende openbare bronnen. Naarmate ketenpartners meer informatie onderling gaan delen wordt het hele voedsel-LCA-systeem steeds robuuster, verwacht Leontien Hasselman-Plugge.

Experts van ImpactBuying hebben gekeken naar de betrouwbaarheid, de volledigheid, de berekeningsmethode, de actualiteit (zijn de data up-to-date of verouderd) en de nauwkeurigheid (metingen, schattingen, aannames) en zien nog grote verschillen in kwaliteit van de data per leverancier.

De verzamelde data vormen de basis voor de retailer om op productniveau inzicht in de eigen prestaties te krijgen. De wens is om deze te benutten voor commerciële doeleinden om te vergelijken met anderen ketens en om de consument te voorzien van informatie over de duurzaamheid van de producten, middels een ‘eco-score’ op het etiket. Maar in deze fase is voorzichtigheid ten aanzien van claims geboden.

Calculator

In samenwerking met WUR, Vion, Coviva en JoinData is een rekentool ontwikkeld voor de varkensvleesketen voor de CO₂ uitstoot. Deze dynamische CO₂-footprint calculator maakt duurzaamheidsverbeteringen inzichtelijk, doordat de hele keten (voerhandelaar - voerleverancier - fokkerij/genetica - varkenshouder - slachthuis - vleesverwerker - retail) in kaart is gebracht. En dat blijft een dynamisch proces. In de toekomst voorziet Leontien Hasselman-Plugge continue aanpassing van rekenregels op basis van voortschrijdend inzicht en toenemende kennis, uitbreiding met meer ketenpartners, verfijning met behulp van meer specifieke data, meer internationale afstemming en harmonisatie en toenemende interesse vanuit de financiële sector. “We staan aan het begin van een ontwikkeling die bijdraagt aan wereldwijde verduurzaming van het voedselsysteem”, besluit zij.

MARKTPROGRAMMA VERDUURZAMING DIERLIJKE PRODUCTEN

Wie het ziet, heeft de toekomst.

4) LCA in de zuivelketen door Tjitske Bolt

Ook de zuivelsector wil bijdragen aan verduurzaming in de keten, zegt Tjitske Bolt van de Nederlandse Zuivel Organisatie (NZO). Ze wijst erop dat zuivel te maken heeft met veel van de 17 Duurzame Ontwikkelingsdoelen van de Verenigde Naties en dat er soms conflicten kunnen ontstaan tussen verschillende doelen, bijvoorbeeld tussen weidegang (dierwelzijn) en vermindering van uitstoot van broeikasgassen (klimaat). Een individuele melkveehouder wordt gestuurd door nationale en Europese wet- en regelgeving, heeft te maken met eisen vanuit de markt en moet daar op inspelen op een manier die past bij zijn of haar bedrijf. “Gezien de groeiende vraag naar rapportages is hetdaarbij een uitdaging om de administratiedruk hanteerbaar te houden en om betrouwbare data te hebben die daadwerkelijke verduurzaming mogelijk maken”, zegt Tjitske Bolt.

Als brancheorganisatie ondersteunt NZO haar leden via (inter)nationale initiatieven, zoals het duurzaamheidsprogramma van de Nederlandse zuivelketen (Duurzame Zuivel Keten, DZK), de International Dairy Federation en het Dairy Sustainability Framework. Binnen DZK zijn bij de start in 2009 doelen gesteld voor het jaar 2023; tussentijdse rapportages geven de voortgang op verschillende indicatoren binnen DZK. Zuivelondernemingen baseren hun eigen duurzaamheidsprogramma's op de doelen en indicatoren in DZK, zodat iedereen in de keten dezelfde uitgangspunten hanteert. “Voor de melkveehouder is de Kringloopwijzer een mooi instrument om inzicht te krijgen in de eigen prestaties en om van collega's te leren. De KringloopWijzer is afgestemd met de Product Environmental Footprint (PEF) methodologie van de EU. Dit is belangrijk, omdat we willen concurreren op prestaties, en niet op rekenmethodes”, benadrukt Tjitske Bolt. Daarom is nationale en internationale afstemming nodig over wat je meet, hoe je meet en hoe je je impact berekent en monitort.

5) In gesprek met de zaal

Tijdens deze KetenKennisDialog bleek in elk geval dat de sector voortvarend aan de slag is om de dierlijke ketens verder te verduurzamen. Gemma Mobley van het ministerie van LNV ziet hierin het belang van de Regiegroep LCA Dierlijke ketens, waar ze voorzitter van is. Ze erkent de noodzaak om de ontwikkeling naar praktische én internationaal erkende methoden voor LCA's te steunen. Er zijn meerdere ministeries en directies betrokken bij het klimaatvraagstuk; Gemma Mobley zal zich via de Regiegroep blijven inzetten voor een passende afstemming binnen de overheid.

Klimaatverandering is een wereldwijd issue, dus een aanpak in op zijn minst EU-verband is een logische stap, al is dit nog wel lastig; Nederland loopt voorop, is proactief maar in de EU is Nederland maar een klein radertje in het geheel. Het is een uitdaging om alle lidstaten mee te krijgen voor uniforme standaarden en

MARKTPROGRAMMA VERDUURZAMING DIERLIJKE PRODUCTEN

Wie het ziet, heeft de toekomst.

reductie. Ook voor het behoud van een gelijk speelveld is dit van belang. De CSRD kan helpen om ook op andere duurzaamheidsaspecten (dierwelzijn, biodiversiteit, arbeidsomstandigheden) meer inzicht te verwerven. Op de vraag of hoog-efficiënte, intensieve productie altijd goed scoort op verduurzaming, antwoordt Pim Mostert dat het belangrijk is om oog te hebben voor verschillende duurzaamheidsaspecten en -indicatoren en voor verschillen tussen regio's en gebieden. De omstandigheden rondom een veehouderijbedrijf bepalen voor een groot deel welke verduurzamingsmaatregelen wenselijk, mogelijk en effectief zijn.

Onder de aanwezigen leven er nog zorgen over de eisen voor verschillende rapportages, het ontbreken van standaarden, over de betrouwbaarheid en volhoudbaarheid van stellige claims rond reducties richting de consument en over de haalbaarheid en betaalbaarheid van de transitieopgave.